

8-Amaliy mashg'ulot.

Shamol yo'nalishini hisobga olgan holda sanoat korxonalarining sanitariya himoya mintaqasini aniqlash.

Ishdan maqsad: Sanoat korxonalari qurishda shamol yonalishini hisobga olishni o'rganish.

Sanoat korxonalarini shahar hududida oqilona joylashtirish uchun, ularning majmualarini tashkil qilish shahar bosh loyihasi va tumanlar loyihalariga, hamda sanitariya me'yorlariga asoslanishi kerak. Sanoat korxonalarini qurish uchun yer maydonlari ajratishda joylarning rel'efi, iqlim sharoiti, tumanlar paydo bo'lishi, tabiiy shabadalar esib turishi va sanoat korxonalaridan ajralib chiqadigan chiqindilar atmosferaga tarqalishi qonuniyatlari nazarda tutiladi. Shahar hududini mintaqalarga bo'linayotganda shamol yo'nalishlarini hisobga olish katta ahamiyatga ega. Odatda shahar korxonalarini yaxshi shamollaydigan joylarga qurish turar joylarni tutun va dudlardan saqlaydi.

Shamol yo'nalishlarini hisobga olayotganda o'rtacha yillik shamol yo'nalishi bilan birga uning yillik fasllardagi o'zgarishlarini ham hisobga olinsa, maqsadga muvofiq bo'ladi. Odatda sanoat korxonalari joylashgan yerlarda noxush holatlar, ayniqsa qish faslida qattiq sovuq yoki yuqori darajadagi namlik pallalarida atmosferaning yer yuzi qatlamida ifloslanish yuqori darajada bo'ladi. Aholi turar joylari bilan ifloslanuvchi manbalar oralig'ida masofaning katta-kichikligi sanoat korxonalari tomonidan atmosferaga tashlanadigan chiqindi moddalarning zaharlilik darajasi, miqdori, maxsus texnologik jarayonlar va hokazolarga ham bog'liq bo'ladi. Atmosfera havosiga ifloslantiruvchi moddalar chiqaradigan manbalar, ya'ni ishlab chiqarish korxonalari aholi yashaydigan uy-joydan sanitariya himoya mintaqasi (SXM) bilan ajratib qo'yiladi. Sanitariya himoya mintaqasi ifloslantiruvchi moddalarni atmosferada tarqalishi va yerga cho'kishi uchun mo'ljallangan hududdir. Texnologik jarayonlar paytida hosil bo'ladigan aralashmalariga asos solingan holda, barcha ishlab chiqarish korxonalari 5ta guruhga bo'linadi. Sanitariyalash guruhlanishiga muvofiqlar uchun SXM uzunligi quyidagicha belgilaniladi: I sinf –sanoat korxonalariga tegishli sanitariya himoya masofasi ifloslantiruvchi manbadan aholi turar joylari chegarasigacha - 1000 m;

II sinf – sanoatkorxonalariuchunhimoyamasofasi - 500m

III sinf - sanoatkorxonalariuchunhimoyamasofasi - 300m

IV sinf - sanoatkorxonalariuchunhimoyamasofasi - 100m

V sinf - sanoatkorxonalariuchunhimoyamasofasi - 50m

Bunday korxonalarni turli joylarda o'rnatish mumkin. Turli joylarda shamol yo'nalishi va takrorlanishi turli xil bo'lilishini bilamiz. Korxonalarni qurishda xudud uchun xos bo'lgan shamollarni e'tiborga olish kerak bo'ladi. SXM uzunligini quyidagi uslubda aniqlaniladi:

1. Ishlab chiqarish korxonasining Sanitariya toifalanishiga muvofiq qaysi sinfga mansubligiga qarab SXM uzunligi aniqlaniladi. Korxonani qurish mumkin bo'lgan xududning shamol yo'nalishi va shamol chambaragini **aniqlanilgan** ishi bu zarur manba bo'lib hisoblaniladi.

2. Ishlab chiqarish korxonasi joylashgan hududdagi o'rtacha yillik shamol yo'nalishining yillik takrorlanishi va shamollar chambaragi aniqlaniladi. Shamol yo'nalishining yillik o'rtacha takrorlanishining zarur manbalarini O'zbekiston Respublikasi gidrometeorologiya bosh qarmasining me'yori hujjatlariga asoslanib qabul qilinadi (1 jadval).

3. Sanitariya himoya mintaqasining uzunligi L, m. korxonaning joylashgan xududidagi yillik o'rtacha shamollar chambaragiga qarab, shamolning turli yo'nalishlari e'tiborga olingan holda alohida 1-ifoda bo'yicha aniqlanadi:

$$L = (P / P_0) L_0, \text{m}, \quad (1)$$

buyrda: R- ko'rib chiqilayotgan rumbada shamol yunalishining yillik takrorlanishi % (1- jadvalga qaralsin) nisbatida berilgan:

Ro-shamolning aylanma chambari vaqtida bitta rumbadagi shamol yo'nalishining takrorlanishi, 8 rumbali shamol chambari vaqtida $R_0=12,5\%$:

L_0 – berilgan yo'nalishdagi maydon uzunligi me'yoriy xujjatga muvofiq yoki hisoblash natijasida aniqlanadi;

L va L_0 qiymatlari manba chegarasidan shamol yo'nalishiga muvofiq ravishda hisoblaniladi va 7.1-jadvalga yoziladi.

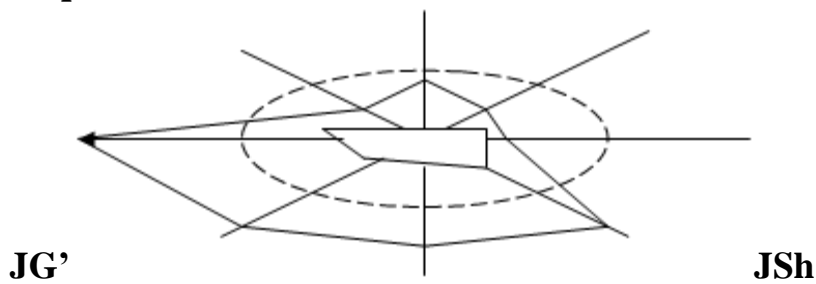
7.1-jadval

Bekat Nomi	Shamol yo'nalishining takrorlanishi, %							
	Sh	ShShq	Shq	JShq	J	JG'	G'	ShG'
Andijon	2	4	50	13	8	16	5	2
Buxoro	44	8	8	7	5	6	6	16
Navoiy	12	13	41	6	5	5	10	8
Namangan	29	11	11	9	8	11	5	16

Nukus	20	33	12	8	4	5	8	10
Samarqand	6	8	34	27	2	5	10	8
Termiz	4	18	11	10	7	30	16	4
Toshkent	17	24	15	7	6	5	8	18
Urganch	13	37	14	5	3	5	11	12
Farg'ona	14	8	6	22	14	6	15	24
Chorvoq	4	6	18	29	8	6	23	6
Qarshi	20	9	26	5	6	6	11	17
Qorako'l	31	24	9	7	5	4	6	14

4. Aniqlangan natijalar bo'yicha ishlab chiqarish korxonalari uchun sanitariya himoya mintaqasi chegaralari shartli ravishda tuzilib, 7.1- rasm ko'rinishida chiziladi.

ShG'SHShShq

J

7.1 rasm 1-rasm. Ishlab chiqarish korxonasi uchun sanitariya mintaqasini chegaralarining shartli tasviri:

- ifloslantiruvchi manba
- ishlab chiqarish korxonasining xududi

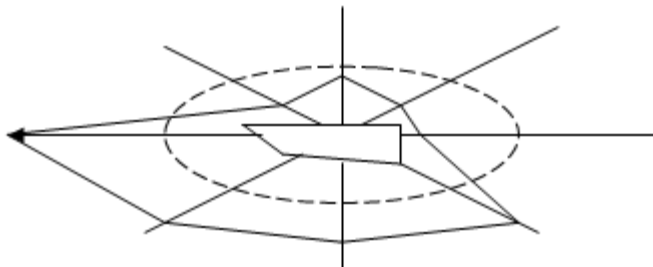
Topshiriq

1. shahrida joylashgan ishlab chiqarish korxonasi uchun sanitariya himoya mintaqasining chegarasini aniqlab 7.2-jadvalni to'ldirish.

Jo'g'rofikta'riflar	Sh	ShShq	Shq	JShq	J	JG'	G'	ShG'
Shamol yo'nalishining takrorlanishi, %								
Shamollar chambarini hisobga olgan holda SXMning								

uzunligi, m								
Shamol yo'nalishining takrorlanishi, %								

Ishlab chiqarish korxonasining joylanish tasviri va uning sanitariya himoya mintaqasini quyidagi rasm ko'rinishida ko'rsatib chizish.

Nazorat savollari:

1. Atmosferaning chegaralari, uning asosiy xususiyatlari va ahamiyati.
2. Atmosfera gaz balansining o'zgarishi va uning oqibatlari.
3. Atmosfera havosini ifloslantiruvchi manbalar va birikmalarni ajrating.
4. Gaz-chang moddalarining guruhlanishi.
5. Atmosfera havosini ifloslanish darajasi qanday me'yorlash.
6. Atmosfera havosini ifloslantiruvchi zararli oqibatlariga misollar yordamida tushuntiring.
7. "Ozon tuynuk"lari", kislotali yomg'ir"lar, smoglarning hosil bo'lishi sabablari va oqibatlarini tushuntirib bering.
8. atmosfera ifloslanishini oldini olish va kamaytirish uchun qanday tadbirlar amalga oshiriladi?
9. O'zbekistonda atmosfera havosi ifloslanishining o'ziga xos xususiyatlarini ochib bering.
10. Iqlim o'zgarishi va uning natijasida kutilayotgan oqibatlar.
11. REK haqida tushuncha va uning birliklari.